

महिलाको सामाजिक, आर्थिक विकासमा लालीगुराँस

महिला सामूदायिक वनको प्रभाव

(कावासोती न.पा.१, कोइलापानी चौतारी टोलका महिलाहरुको एक समाजशास्त्रीय अध्ययन)

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र संकाय अन्तर्गत

समाजशास्त्र विषयमा स्नातकोत्तर उपाधिको आंशिक आवश्यकता

परिपूर्तीका लागि कुमारवर्ती बहुमुखी क्याम्पस, समाजशास्त्र

विभागमा प्रस्तुत

शोधपत्र

प्रस्तुतकर्ता

प्रमिसा भुसाल

कुमारवर्ती बहुमुखी क्याम्पस

कावासोती:-२, नवलपरासी

सिम्बोल नं .२९९००१३ /०७३

त्रि.वि.दर्ता नं.६-२-०२९९-००१४-२०११

२०१९

सिफारिस पत्र

यस क्याम्पसको प्रमिसा भुसालले एम.ए. दोस्रो वर्ष, समाजशास्त्र तथा मानवशास्त्र विभागले समाजशास्त्रमा स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको आंशिक आवश्यकता परिपूर्ति गर्नको लागि प्रस्तुत “ महिलाहरुको सामाजिक, आर्थिक विकासमा लालीगुराँस महिला सामुदायिक वनको प्रभाव” (कावासोती नगरपालिका वडा नं.०१ कोइलापानी चौतारीटोलका महिलाहरुको एक समाजशास्त्रीय अध्ययन) सम्बन्धी विषयको शोधपत्र मेरो प्रत्यक्ष निर्देशन र सुपरिवेक्षणमा तयार पार्नु भएको हो । म उहाँको कार्य प्रति सन्तुष्ट छु र प्रस्तुत शोधपत्रलाई आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

.....

गुरु प्रसाद सुवेदी

शोध निर्देशक

समाजशास्त्र तथा मानवशास्त्र विभाग

कुमारवर्ती बहुमुखी क्याम्पस

कावासोती, नवलपुर

स्वीकृती-पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानवीक तथा सामाजिक शास्त्र संकाय अन्तर्गत समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तह पुरा गर्नका लागि प्रमिसा भुसालले श्रद्धेय गुरु श्री गुरु प्रसाद सुवेदीले ज्यूको सुपरिवेक्षणमा “महिलाको सामाजिक,आर्थिक विकासमा लालीगुराँस महिल सामुदायिक वनको प्रभाव ” (कावासोती, नगरपालिका वडा नं. ०१, कोइलापानी चौतारीटोलका महिलाहरुको एक समाजशास्त्रीय अध्ययन) विषयमा अध्ययन सम्पन्न गरी तयार पारिएको यो शोधपत्र समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर उपाधिको लागि उपयुक्त ठहरिएकोले स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

मूल्याङ्कन समिति

नाम

श्री भव बहादुर सुनार
(विभागीय प्रमुख)

श्री लिला बहादुर भण्डारी
सहिद स्मारक कलेज, चितवन
(बाह्य परिक्षक)

श्री गुरु प्रसाद सुवेदी
(शोध निर्देशक)

कृतज्ञता ज्ञापन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र संकाय अर्न्तगत समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तहको उपाधि प्राप्तीको आंशिक परिपूर्तिका लागि तयार गरिएको यस शोधपत्र तयार गर्नका लागि आफ्नो अमूल्य समय दिई स्नेहपूर्वक शोध कार्यलाई निर्देशन गरिदिनु भएकोमा कुमारवर्ती बहुमुखी क्याम्पसका गुरुहरु प्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । त्यसैगरी महिलाको सामाजिक, आर्थिक अवस्थामा लालीगुराँस महिला सामुदायिक वनको प्रभाव विषयको शोधपत्र तयार गर्नका लागि सरसल्लाह, सुभाब दिनुहुने श्रद्धेय गुरु एवं विभागिय प्रमुख लगाएत अन्य गुरुहरु तथा बाह्य परिक्षक श्री लिला बहादुर भण्डारी लगाएत कुमारवर्ती बहुमुखी क्याम्पस समाजशास्त्र तथा मानवशास्त्र विभागका सम्पूर्ण गुरुजन तथा सम्पूण किर्मचारी प्रति कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

यस अध्ययनका क्रममा आवश्यक प्राथमिक तथ्याङ्कहरु प्राप्त गर्नका लागि तयार पारिएको प्रश्नावली भरि सहयोग पुऱ्याउनुहुने आम उत्तरदाताहरु प्रति आभार व्यक्त गर्दछु । अध्ययनकै क्रममा आवश्यक तथ्याङ्क उपलब्ध गराएर सहयोग गरिदिनुहुने रेन्जपोष्ट कावासोतीका कर्मचारिहरु, कावासोती नगरपालिकाको कार्यालय, कावासोती नगरपालिका वडा नं. १ को कार्यालय, लालीगुराँस महिला सामुदायिक वन उपभोक्ता समुहकी अध्यक्ष श्री मीना कुमारी गुरुङ्ग लगाएत अन्य सदस्यहरु तथा भाषा शुद्धिको लागि सहयोग गर्नुहुने गीता थापा मगर प्रति आभार व्यक्त गर्दछु ।

अन्त्यमा शोधपत्र तयारीको क्रममा आफ्नो कार्यव्यस्तताको बाबजुत पनि आवश्यक सल्लाह सुभाब प्रदान गर्नुहुने साथीहरु लगाएत समयमै यस शोधपत्रलाई टाइप गरेर सहयोग गरिदिनु हुने हेमन्त भुर्तेल प्रति आभार प्रकट गर्दछु । साथै यो शोधपत्र तयार गर्नका लागि सधैँ हौसला प्रदान गर्नुहुने परिवारका सदस्यहरु लगाएत शुभचिन्तक प्रति कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

प्रमिसा भुसाल
कुमारवर्ती बहुमुखी क्याम्पस,
२०१९

विषय सूची

क्र.सं.	पेज नं.
सिफारिस पत्र	I
स्विकृति पत्र	II
कृतज्ञता ज्ञापन	III
विषय सूचि	IV-VI
तालिका सूचि	VII
चित्र सूचि	VIII
संक्षिप्त शब्दावली	IX
अध्याय एक : परिचय	१-७
१.१. अध्ययनको पृष्ठभूमि	१
१.२. समस्याको कथन	४
१.३. अध्ययनको उद्देश्य	५
१.४. अध्ययनको महत्व	६
१.५. अध्ययनको संगठन	७
अध्याय दुई : सन्दर्भ साहित्यको समिक्षा	८-१७
२.१. सैद्धान्तिक समिक्षा	८
२.२. अनुभाविक पूनरावलोकन	१०
२.३. अध्ययनको अवधारणात्मक ढाँचा	१२
अध्याय तीन : अनुसन्धान पद्धति	१४-१८
३.१. अनुसन्धान ढाँचा	१४
३.२. अध्ययन क्षेत्र छनौटको औचित्य	१४
३.३. समग्रता र नमुना छनौट विधि	१५
३.४. तथ्याङ्कको प्रकृति र स्रोत	१५

३.५. तथ्याङ्क संकलन विधी	१६
३.५.१. प्रश्नावली सूचि	१६
३.५.२. मुख्य उत्तरदातासंगको अन्तरवार्ता	१७
३.५.३. समुह केन्द्रित छलफल	१७
३.५.४. अवलोकन	१७
३.५.५. व्यक्तिगत अध्ययन	१७
३.६ तथ्याङ्कको प्रस्तुतिकरण र विश्लेषण	१७
३.७ अध्ययनको सिमा	१८
अध्याय चार : अध्ययन क्षेत्रको परिचय	१९-२२
४.१. कावासोती नगरपालिकाको अवस्थिती	१९
४.२. भौगोलिक अवस्था	१९
४.३. सामाजिक आर्थिक अवस्था	२०
४.४. कावासोती नगरपालिका वडा नं. १ को संक्षिप्त चिनारी	२१
४.५. अध्ययन क्षेत्रको जनसांख्यिक अवस्था	२२
अध्याय पाँच : महिलाको आर्थिक तथा सामाजिक अवस्थाको विश्लेषण	२३-४१
५.१. वन व्यवस्थापनका कार्यहरु	२५
५.१.१. वन व्यवस्थापन सम्बन्धी व्यवस्था	२५
५.१.२. वन सम्बर्द्धन सम्बन्धी व्यवस्था	२६
५.१.३. वन पैदावरको सदुपयोग सम्बन्धी अवस्था	२७
५.२ सदस्यहरुको सामाजिक तथा आर्थिक अवस्था	२७
५.२.१. जातिगत विवरण	२७
५.२.२. वैवाहिक स्थिती	२८
५.२.३. पारिवारिक स्थिती	२९
५.२.४. सन्तानको विवरण	३०

५.२.५. गर्भावस्था चेकजांच सम्बन्धी विवरण	३१
५.२.६. शौचालय विवरण	३२
५.२.७. घरको अवस्था	३३
५.२.८. उत्तरदाताको शैक्षिक अवस्था	३४
५.२.९. स्वास्थ्य स्थिती	३६
५.२.१०. पेशागत स्थिती	३७
५.२.११. उत्तरदाताको जमिनसंगको स्वामित्व	३८
५.२.१२. पशुपालन सम्बन्धी विवरण	३९
अध्याय छ : साराशं र निष्कर्ष	४२-४६
६.१. साराशं	४२
६.२. निष्कर्ष	४६
सन्दर्भ सूचि	४७-४८
परिशिष्ट-१	४९-५२
परिशिष्ट-२	५३-५४

तालिका सूचि

तालिका नं.	पेज नं.
१. कावासोती नगरपालिकाको भु-उपयोगको तथ्याङ्क विवरण	२०
२. उत्तरदाताको जातिगत विवरण	२८
३. उत्तरदाताको सन्तानको विवरण	३१
४. उत्तरदाताको शौचालयको अवस्था	३३
५. उत्तरदाताको शैक्षिक स्थिती	३५
६. पेशाको प्रकृतिको आधारमा उत्तरदाताको विवरण	३८
७. वनले महिलामा पारेको प्रभाव	४१

चित्र सूचि

चित्र नं.	पेज नं.
१. उत्तरदाताको वैवाहिक स्थिती	२९
२. उत्तरदाताको पारिवारिक स्थिती	३०
३. उत्तरदाताको गर्भावस्था चेकजांच सम्बन्धी	३२
४. उत्तरदाताको घरको अवस्था	३४
५. उत्तरदाताको जमिनसंगको स्वामित्व	३९
६. उत्तरदाताको पशुपालन सम्बन्धी विवरण	४०

केहि संक्षिप्त शब्दाबलीहरु

१.न.पा. = नगरपालिका

२.व.का. = वडा कार्यालय

३.वाड नं. = वडा नम्बर

४.टि.भि. = टेलिभिजन

५.एफ.एम. = फ्रिक्वयन्सी मोडुलेसन

६.कि. मि. = किलोमिटर

७.NGO = Non Governmental Organization

८.INGO = International Governmental Organization